

לִי הַנֶּפֶשׁ וְהַרְבֵּשׁ קַח־לָךְ: כִּי וַיֹּאמֶר
 אַבְרָם אֶל־מֶלֶךְ סֹדֶם הִרְמְתִי יָדִי
 אֶל־יְהוָה אֵל עֲלִיּוֹן קָנָה שָׁמַיִם
 וָאָרֶץ: כִּי אִם־מָחוּט וְעַד שָׁרוּךְ־
 נָעַל וְאִם־אָקַח מִכָּל־אֲשֶׁר־לָךְ וְלֹא
 תֹאמַר אֲנִי הִעֲשִׂיתִי אֶת־אַבְרָם:

נֶפֶשׁתָּא וְקַנְיָא דְכָר לָךְ:
 כִּי וַאֲמַר אַבְרָם לְמֶלֶכָא דְסֹדֶם
 אַרְמִית יָדִי בְּצִלוֹ קָדָם יְיָ אֵל
 עֲלָאָה דְקַנְיָנָה שְׁמַיָא וָאָרְעָא:
 כִּי אִם מָחוּטָא וְעַד עֲרָקַת מָסְנָא
 וְאִם אָסַב מִכָּל דִּי לָךְ וְלֹא
 תִימַר אֲנָא אֶעֱמַרְיָת יַת אַבְרָם:

תולדות ובית אהרן והוספות
 [כג] סקטים פו: מוטה ד: סיפרי ואמנן פליג: ביר
 פמ"ג ט, שמ"ר פמ"ח כ, שיר השירים רבה ס"ו ו,
 מנחםא ימן מולדות, ראה יב: שו"ט פכ"ה, אליהו
 רבה טט, אליהו זוטא פכ"ה, זכר ס"ב טו, ס"ג קט"ה.
 [כג] מולין פט, ביר פמ"ג ט פני"ט, שיר השירים רבה ו יב, שו"ט פכ"ה, אליהו רבה פכ"ה סכ"ו, זכר ח"ג כג: כה:

שפתי חכמים

1 ואע"פ שאין כאן זכר שבועה כמו גבי כי אשא אל שמים ידי דכתיב
 בתורה ואמרתי חי אנכי לעולם (דברים לב ט), קצר הכתוב פה וסמך על
 המבין. (הר"א מזרחי). ועוד יש לומר דנשא נמי לשון הרמה הוא, וכמו
 שמיצונו ב"אשא" שהוא לשון שבועה, הכי נמי האי הרימותי שהוא לשון
 אשא, נמי לשון שבועה, אף שאינו מפורש בהרא: ד רש"י ריק
 מרתיב ואם אקח, משמע מחוט ועד שרוך נעל מילתא כפני עצמו הוא,
 ופירושו אם אעכב לעצמי מן השבי ואם אקח מבית גנדי. אי נמי דקשה
 לרש"י הא כבר היה בידו ולא היה לו לומר ואם אקח, אלא על כרחך
 ואם אקח ממה שתתן לי מבית גנדי וקיל: דל"כא למימר דהכל דיבור
 אחד ולא קאי על השבי והיה לו לומר סתמא אם אקח כו'. עוד דהדברים
 סותרין זה את זה דבתחילה פרט חוט שרוך נעל שהוא דבר קטן ואחר
 כך אמר מכל אשר לך [שהוא] דבר גדול, אלא חוט שרוך נעל המה
 דברים של שלל ושבי לא אקח, ומכל שכן אם אקח לך מכל אשר לך
 דבר גדול. (נחלת יעקב): ד* יש להקשות למה הזכיר עשירות
 דאטו אם יתן לו פחות מן שיעור העשירות יקבל ממנו, אלא [מכין
 ש]מכל מה שלקח מן הביזה לא נתן מעשר, כן כתב הגור אריה, דהוי כתרסם שאינו שלו, ואיתא בגמרא (תענית ט) עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר,
 ועל כן אמר אם אקח ממך חייב אני לעשר וממילא אהיה עשיר ואח"כ תאמר אני העשירי מבח ממון שלך שאתן מעשר, ובאמת אהיה עשיר
 בלא מעשר כלל כהבטחות הקב"ה. (דברי דוד):

מוסף רש"י

[כג] הרמותי ידי אל ה'. לשון נל שקבל עליו (מעמית יב): [כג] אם מחוט ועד שרוך נעל. שלא ראה ליהנות
 מן הגול (מולין פט): מחוט. פמ"ל (עורף ד יט): שרוך. לשון קשינה (ימיה ג ט). או לרעה (מוטה י):

אבן עזרא

כב הרימותי ידי. שבועה, כמו כי אשא אל שמים ידי (דברים לב ט): וטעם אל עליון. כי הנה נשבעתי בשם שברכני
 זה הכהן: כג אם מחוט. שממנו תופרין כל בגד: שרוך. העור הקושר הנעל:

בעל הפורים

כב הרימותי. ב' במסורת. הכא. ואידך כי הרימותי קולי ואקרא (להלן לט טו). וזה שאמרו חכמים ז"ל (ביר פה ב) שאשת
 פוטיפרע נתכוונה לטובה, כמו שנתכוין אברהם לשם שמים:

ספורנו

כג אם מחוט ועד שרוך נעל. כל "אם" שבמקרא
 כשלא יבא אחריו פועל תנאי, יהיה במקום מלת "שלא".
 אמר אי"כ הרימותי ידי שלא מחוט ועד שרוך נעל אוכל
 ליתן לך, שאין בידו כלום, ושלא אקח מכל אשר לך. וכן

רמב"ן

(כב) וטעם הרימותי ידי אל ה'. לשון שבועה,
 מרים אני ידי לאל עליון, וכן בי נשבעתי (להלן כב
 טו) נשבע אני, לשון רש"י. וכן מצאתי בספרי (ואתחנן לג)
 מצינו בכל הצדיקים שמשבעין את יצרן שלא לעשות.
 באברהם הוא אומר הרימותי ידי אל ה', והנה הוא כלשון

וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם (ויאל יב ז):
 ואונקלוס אמר ארימית ידי בצלו קדם ה'. יאמר,
 התפללתי אל ה' וכפי פרושות השמים אם
 אקח מכל אשר לך. כלומר כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף
 אם אקח:

כב ואמר אברהם למלכא דסדום ארמית ידי בשבועה קדם יי אלקא עלאה דבגין צדיקיא קנא
באקניגה שמיא וארעא: כג אין מן חוטא ועד סנדלת רצועה אין אפב מפל די לך ולא תהי
מתרברב למימר אנא אעתירת מן דידי ית אברהם:

2

תרגום ירושלמי

כג אם מחוטא ועד רצועה דסנדלא אם אפב מפל דלך ולא תהי מתרברב ואמר אנא עתירת ית אברהם:

רמב"ן

זהנכון בעיני כי אמר הרימוחי ידי אל ה' להיות הקדש יחרם לפניו אם אקח מכל אשר לך, כי ההקדשות יקראו

אור החיים

אכן יתבאר בענין על דרך מה שאמרו ז"ל בפרק הגזול ומאכיל (דף קיו) ע"ס, וזה לשונם מנו רבנן שירא שהיתה מהלכת ועמד עליה גיים וטרפה ועמד אחד והציל הציל לאמנע, ואם אמר אני מציל לעצמי הציל לעצמו. ומפרש רב אשי כשיכולין להציל בני השירא ע"י הדמק לזה אם הציל קמס לאמנע פירוש כל אחד יכיר את שלו ויטלטו ויכמו שפירש רש"י, ואם אמר לעצמי אני מציל ושמעו בני השירא ושקפו גילו דעמס דאייאוש ולא מסרו עמנו ולעצמו הציל ע"כ:

להציל ע"י הדמק אבל אם אינו יכול להציל אינו צריך לומר לעצמי וכו', וכן הוא מביאר שם. וא"כ הגם שיאמר לח"כ יכול הייתי להציל אין טענתו טענה, וכן פסקו הרמב"ם (הל' גזילה ואפדה פ"ב ה"ט) והרא"ש:
ותמצא שרמנו ענין רטמינו ז"ל במתק לשונם באומרים מכשכש בוננו, פירוש שאמר שרואה עצמו שניטל ראשו עדיין הוא מכשכש בוננו, כי בהיותו בכל סוקף מלכותו ותרענה מלכים אשר לחו לא עמדו בפני הארבעה מלכים ומכל שכן אמר הורדת עדין היכול יוכל להציל, הא למדה שאברהם הציל לעצמו וקנה הכל ולזה נתן מעשר מכל י, שהגם שיתר למלך סדום אדם ראשי בשלו, לא נמנע שיהא של גביה:

דסבר מלך סדום שהוא לא נחייאש ועודנו עומד להציל ושכיר גייסות עליו, וכשהלך אברהם להציל הגם שיאמר שגילה דעמו שלעצמו מציל אינו מועיל, וצריך שיסמע מלך סדום דבריו ויסקים, וחולת זה לאמנע הציל ולא יטול. אלא מה שהוא שלו שהוא לוט ורכשו. ותמצא שמלך סדום היה מחזיק עצמו במדרגה גדולה שכן אמרו במדרש (כ"ר מג ה) וז"ל ואל מלך סדום וגו', החחיל מכשכש בוננו אתה ירדת לכבשן האש ויילגם, ואני ירדתי לחמר ויילחתי ע"כ, הרי שהחזיק עצמו בצעל היכולת:

כב"כג ויאמר אברהם אל מלך וגו'. טעם הרמח דיו היא כדי שיפאמם אלל מלך סדום שאין דעמו עוד לחזור ט דבר הזה לא כולו ולא מקצתו. ואומרו אם מחוט וגו' ואם אקח, שלא היה לו לומר אלא אם אקח מחוט וגו', נסכוון לומר על זה הדרך הרימוחי וגו' אם מחוט וגו', פירוש הרי הוא עלי כתרומה אם לקחתי מחוט ועד וגו' מהרכוש האמור בענין, ועוד הוסיף שלא יקח לעמיד מכל וגו', והוא אומר ואם אקח וגו':

ובזה יתבאר הכמוז מן לי הנפש וגו' פירוש אני כפי סברתי לאמנע הצלחתי כי לא נחייאשתי ולא הודעתי שאמה מציל לעמך ושחקתי, אלא לפי סברתך שאמה נותן מעשר נראה שאמה סובר שאין מציאות לי להציל אפילו ע"י הדמק ובה איך צריך לגלות דעמך, לזה כדי שלא נכנס במחלוקת נכרימה יחד לפשר, אתה תבטל זכותך ומחליט לי הנפש ואני אבטל זכותי ומחליט לך הרכוש קמנו לך והקן:

עוד יכוין לומר על זה הדרך, הרימוחי ידי פירוש נחתי תרומה שאני חייב מהכל אם מחוט ועד וגו' מה שאני חייב כפי הדין, ושלא תאמר שאני להוט אחר הממון ומובע מה שאינו שלי ואם אקח מכל וגו', אבל לא מפני הוטרות אהיה גזול לגבוה מה שאני חייב לתת לו שהוא תרומת מעשר:

והוא הפסוק טועה היה כי מושלל הוא מההצלה ולא חלק רב אשי אלא בגיים שטרף והלך לו, אבל במציאות שנפנינו כבר העריכו מלחמה ואבדו ואין לך אינן יכולין להציל כזה שכבר צעלו במיעוטן ונחייאשו ודאי, ובעצמת שקר הוא צא בכשכוש וננו. ותמצא שלא הצריך רב אשי שיאמר בפירוש לעצמי אני מציל אלא דוקא ביכול

ולא תאמר אני וגו'. וקשה איך יודק לומר שהוא העשיר וכו' והלא האדון ה' נבואות הוא מגן לריו. אכן לפי מה שפירשנו בדברי מלך סדום כי חושב שהנכסים אליו נוגעים אלא שמתרצה לתת לו הרכוש כאומרו והרכוש קח לך, לזה אמר שזה עושה לזד דעמו שהוא חושב שהנכסים שלו שלא ימלא פיו לומר אני העשירי את אברהם, הרימוחי וגו' אם וגו' ובה לא תאמר אתה וגו', ולעולם

דיקוטי הערות על אור החיים

י עיין רש"י (פסוק כ) ויתן לו אברהם מעשר מכל אשר לו, לפי שהיה כהן:

כ"י יקר

ליקח כלום. דבר אחר שמתחילה היה עליון כי אמרו שאין השגחתו יתברך במה שלמטה מגלגל הירח, וע"י מלחמה זו ראו עין בעין כי הוא גם אלהי הארץ והשגחתו גם בחתונות, כי לא בכח יגבר איש כי אם בהשגחתו יתברך:

(כ) ויאמר אברהם אל מלך סדום הרימוחי ידי. הרמה זו שבועה, כענין שנאמר וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולו (דניאל יב ז): ל"א אברהם אמר הרימוחי ידי אל ה', זכה ויצא ממנו משה שאמר אלהי אבי וארוממנהו (שמות טו ב):

תלמוד בבלי מסכת חולין דף פט עמוד א

3

אם מחוט ועד שרוך נעל, זכו בניו לשתי מצות - לחוט של תכלת ורצועה של תפילין. בשלמא רצועה של תפילין, כתיב: וּרְאוּ כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, ותניא, ר' אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש: אלא, חוט של תכלת מאי היא? דתניא, רבי מאיר אומר: מה נשתנה תכלת מכל הצבעונין - מפני שתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לאבן ספיר, ואבן ספיר דומה לכסא הכבוד, דכתיב וַיִּרְאוּ את אלהי ישראל ותחת רגליו וגו', וכתיב וַיִּכְרַמְרַא אבן ספיר דמות כסא, א"ר אבא: קשה גזל הנאכל, שאפילו צדיקים גמורים אינן יכולין להחזירו, שנאמר הַבְּלַעְדֵי רק אשר אכלו הנערים, אמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר בר' שמעון: כל מקום שאתה מוצא דבריו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי בהגדה עשה אזוניך כאפרכסת, וְלֹא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם וגו', אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: חושקני בכם, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני, נתתי גדולה לאברהם - אמר לפני וַאֲנֹכִי עפר ואפר, למשה ואהרן - אמר הַנִּנְחָנוּ מה, לדוד - אמר וַאֲנֹכִי תולעת ולא איש, אבל עובדי כוכבים אינן כן, נתתי גדולה לנמרוד - אמר יִהְיֶה נבנה לנו עיר, לפרעה - אמר יֵאֱמֵר ה', לסנחריב - אמר יִבְמֵי בכל אלהי הארצות וגו', לנבוכדנצר - אמר יִגְאֲעֵלָה על במתי עב, לחירם מלך צור - אמר יִדְמוּשָׁב אלהים ישבתי בלב ימים. אמר רבא ואיתימא ר' יוחנן: גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם. דאילו באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר, ואילו במשה ואהרן כתיב ונחנו מה. ואמר רבא ואיתימא ר' יוחנן: אין העולם מתקיים אלא בשביל משה ואהרן, כתיב הכא ונחנו מה, וכתיב התם וַתְּתַלַּח ארץ על בלימה. אמר רבי אילעא: אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה, שנאמר תולה ארץ על בלימה; רבי אבהו אמר: מי שמשים עצמו כמי שאינו, שנאמר וַתִּמְתַּחַת זרועות עולם. אמר רבי יצחק: מאי דכתיב וַיִּהְיֶה אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם - מה אומנותו של אדם בעולם הזה - ישים עצמו כאלם, יכול אף לדברי תורה - תלמוד לומר: צדק תדברון, יכול יגיס דעתו - ת"ל: מישרים תשפטו בני אדם. אמר רבי זעירא ואיתימא רבה בר ירמיה: מכסין בעפר עיר הנדחת. ואמאי? איסורי הנאה הוא! אמר זעירי: לא נצרכה אלא לעפר עפרה דכתיב וַתֵּאָת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת - מי שאינו מחוסר אלא קביצה ושרפה, יצא זה שמחוסר תלישה קביצה ושרפה. ורבא אמר: מצות לאו ליהנות ניתנו. יתיב רבינא וקאמר לה להא שמעתא, איתיביה רב רחומי לרבינא: שׁוֹפֵר של עבודת כוכבים לא יתקע בו, מאי לאו - אם תקע לא יצא! לא, אם תקע יצא; לֹלֵב של עבודת כוכבים לא יטול, מאי לאו - אם נטל לא יצא! לא, אם נטל יצא. והתניא: תקע - לא יצא, נטל - לא יצא! אמר רב אשי: הכי השתא! התם -

א [כד, א] ואברהם זקן בא בימים, כתיב (שם/משלי טז) עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא, ר"מ אזל לממלא ראה אותן כולן שחורי ראש אמר להם תאמר ממשפחת בית עלי אתם, דכתיב (שמואל א ב) וכל מרבית ביתך ימותו אנשים, אמרו ליה רבי התפלל עלינו אמר להם לכו וטפלו, בצדקה, ואתם זוכים לזקנה, מה טעמיה עטרת תפארת שיבה והיכן היא מצויה בדרך צדקה תמצא, ממי אתה למד מאברהם שכתוב בו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, זכה לזקנה ואברהם זקן בא בימים.

ב עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון (משלי לא) עוז והדר לבושה של תורה, ותשחק ליום אחרון, אימתי היא שוחקת מתן שכרה לעתיד לבא, ממי אתה למד מאברהם ע"י שכתוב בו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה, זכה לזקנה ואברהם זקן בא בימים, (שם/משלי ג) אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, אורך ימים בימינה לע"ל, בשמאלה עושר וכבוד בעוה"ז, אפילו שהוא בא להשמאל לאדם עושר וכבוד, ממי אתה למד מאברהם, ע"י שכתוב בו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, זכה לזקנה, ואברהם זקן.
ג ר' יצחק פתח (תהלים עא) וגם עד זקנה ושיבה אלהים אל תעזבני א"ר אחא לא היא זקנה ולא היא שיבה, אלא שאם נתת לי זקנה תן לי שיבה עמה ממי אתה למד מאברהם, ע"י שכתוב בו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, זכה לזקנה ואברהם זקן.

ד רבי שמואל בר רב יצחק פתח (משלי כא) רודף צדקה וחסד וגו' כד דמך ר' שמואל בר רב יצחק דהוה מרקד אתלת שבשין, נפקין רוחין ועלעולין ועקרון כל אילניא טבייא דארעא דישראל, למה כן דהוה לקיט מנהון שבשין ומהלך קדם כלה, והוה רבנן אמרין למה עביד כדן, למה הוא מבזה את אורייתא, אמר רבי זעירא שבקוטיה דהוה ידע מה הוא עביד, כד דמך נפקו למיגמל ליה חסד ונחתה שבשבה דנור, ואיתעבידת כמו שבשבה דהדס ואפסיקת בין ערסא לציבורא אמרין חמון דהדין סבא דקאי ולעי דקמה ליה שבשתיה, ד"א רודף צדקה זה אברהם ושמרו דרך ה' וחסד וגו' כדלעיל.

ה (תהלים מה) יפיית מבני אדם הוצק חן וגו', נתייפית בעליונים שנא' (ישעיה לג) הן אראלם צעקו חוצה, נתייפית בתחתונים נשיא אלהים אתה בתוכנו, על כן ברכך אלהים לעולם וה' ברך את אברהם בכל, (תהלים כד) מי יעלה בהר ה', זה אברהם, עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה, ומי יקום במקום קדשו זה אברהם, על שם שנאמר וישכם אברהם בבוקר אל המקום, נקי כפים ובר לבב אם מחוט ועד שרוך נעל, ובר לבב חלילה לך מעשות כדבר הזה, אשר לא נשא לשוא נפשו, זה נפשו של נמרוד, ולא נשבע למרמה, הרימותי ידי אל ה' אל עליון, ישא ברכה מאת ה' וצדקה, ואברהם זקן וה' ברך את אברהם, אברהם היה מברך את הכל שנאמר ונברכו בך, מי ברך את אברהם הקב"ה מברכו וה' ברך את אברהם בכל, משה (עשה) ניסן של ישראל דכתיב (דברים לד) לכל האותות והמופתים אשר עשה משה ומי הוא ניסו של משה הקב"ה, שנאמר (שמות יז) ויבן משה מזבח ויקרא שמו ה' נסי, דוד רוען של ישראל שנאמר (ד"ה = דברי הימים = א יא) אתה תרעה את עמי ישראל, מי הוא רועה של דוד הקב"ה שנאמר (תהלים כג) ה' רועי לא אחסר, ירושלים אורו של עולם שנאמר (ישעיה ס) והלכו גוים לאורך ומי הוא אורה של ירושלים הקב"ה דכתיב והיה לך ה' לאור עולם.

ו ואברהם זקן, זקן זה קנה שני עולמות, שלשה נכתרים בזקנה, ובימים, ושלתן היו ראש לנסיון, אברהם יהושע ודוד, אברהם ראש לאבות יהושע ראש למלכות משבט אפרים שנאמר (שופטים ה) מני אפרים שרשם בעמלק זה יהושע, דוד ראש למלכות משבט יהודה, א"ר אחא יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים, בימים ואינו בזקנה אבל כאן זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה, בא בימים, רבי יהודה אמר בא בדיופלין ר' אבא אמר בא בכפלון מפולש לחיי העולם הבא, א"ר יצחק באותן הימים שכתוב בהן (קהלת יב) עד אשר לא יבא ימי הרעה.

ז וה' ברך את אברהם בכל, ר' יודן ורבי נחמיה, רבי יודן אמר שנתן לו נקבה אמר לו רבי נחמיה עיקר ביתו של מלך אין כתוב בה ברכה אלא וה' ברך את אברהם בכל שלא נתן לו בת כל עיקר, ר' לוי אמר תלת, בכל, שהשליטו ביצרו, בכל, שעשה ישמעאל תשובה בחייו, בכל שלא חסר קלרין שלו כלום, ר' לוי בשם ר' חמא אמר בכל שלא חזר ונסה אותו.

ח [כד, ב] ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו, שהיה זיו איקונין שלו דומה לו, המושל בכל אשר לו, שהיה שליט ביצרו כמותו, שים נא ירך תחת ירכי, א"ר ברכיה לפי שנתנה להם בצער לפיכך היא חביבה ואין נשבעין אלא בה, ואשביעך בה' אלהי השמים א"ר פינחס עד שלא הודעתי אותו לבריותי אלהי השמים, וכיון שהודעתי אותו לבריותי אלהי הארץ, אשר לא תקח, הזהירו שלא ילך אל בנות ענר אשכל וממרא, כי אל ארצי ואל מולדתי, א"ר יצחק חטיא דקרתך זונין זרע מנהון.

ט [כד, ג] ויאמר אליו העבד הה"ד (הושע יב) כנען בידו מאזני מרמה לעשוק אהב, כנען זה אליעזר, בידו מאזני מרמה, שהיה יושב ומשקיל את בתו ראויה היא או אינה ראויה, לעשוק אהב, לעשוק אהובו של עולם זה יצחק אמר אולי לא תאבה ואתן לו את בת, א"ל אתה ארור ובני ברוך ואין ארור מתדבק בברוך.

י [כד, ד] ויאמר אליו אברהם השמר לך וגו' ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי, זה ביתו של אביו, ומארץ מולדתי זה שכונתו, ואשר נשבע לי בחרון, ואשר דבר לי בין הבתרים, הוא ישלח מלאכו לפניך, ר' דוסא אומר ה"ז מלאך מסויים, בשעה שאמר אברהם אבינו הוא ישלח מלאכו לפניך זימן לו הקב"ה ב' מלאכים אחד להוציא את רבקה ואחד ללוות את אליעזר, ואם לא תאבה האשה וגו' רק את בני לא תשב שמה, רק מיעוט בני אינו חוזר בן בני חוזר.

יא [כד, ה] ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו וגו', גמליו של אברהם אבינו היה ניכרים בכל מקום שהיו יוצאים יוצאים

מלך סדום לקראתו (בראשית יד יז). א"ל בבקשה ממך תן לי הנפש והרכוש קח לך (שם שם / בראשית י"ד / כ"א), רוצה ואינו רוצה, ואמר לו אילו הרגו אותי היו נוטלין כל נכסי, עכשיו שהצלת אותי טול לך נכסים ותן לי הנפש, ולכך נאמר והרכוש קח לך, מיד נשבע אברהם, שנאמר ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי וגו' (שם שם / בראשית י"ד / כ"ב), ואין הרמה אלא שבועה, שנאמר וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם (דניאל יב ז) אם מחוט ועד שרוך נעל (בראשית יד כג). למה, שהבטיחני הקב"ה שיעשרני, שנאמר ואגדלה שמך (בראשית יב ב), ואני אטול משלך, שתאמר אני העשרתיך, אמר הקב"ה, אתה אמרת אם מחוט, חייך שאני נותן לבניך מזבח שחוט של סיקרא מקיפו, כשם ששנו רבותינו. ד"א אני נותן לבניך מצוה של חוט, שנאמר ועשו להם ציצית (במדבר טו לח). ועד שרוך נעל. אני נותן לבניך מצות הנעל, שנאמר וחלצה נעלו (דברים כה ט). עד שרוך נעל. אמר הקב"ה בזכות כך אני נותן לבניך מצות הפסת, שנאמר וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם וגו' (שמות יב יא). ד"א אמרת אם מחוט ועד שרוך נעל, אני משבח לבניך, שנאמר מה יפו פעמיך בנעלים (שה"ש = שיר השירים = ז ב). ד"א אם מחוט, משבח אני לבניך בחוט, שנאמר כחוט השני (שם / שיר השירים / ד ג). ד"א אמרת אם מחוט ועד שרוך נעל, בזכות כך אני פורע לשונאיהם, שנאמר (ועל) [על] אדום אשליך נעלי (תהלים ס י). אתה מאסת שכרו של בשר ודם, ראה מה שכר מתוקן לך לפני, שנאמר שכרך הרבה מאד (בראשית טו א).

[יח] (ד"א) אחר הדברים וגו' במחזה לאמר אל תירא אברם. זש"ה אז דברת בחזון לחסידיך (תהלים פ"ט ב), זה אברהם, שנאמר במחזה לאמר, ותאמר שויתי עזר על גבור (שם / תהלים פ"ט כ'), שעזרו הקב"ה על חמשת המלכים, הרימותי בחור מעם (שם / תהלים פ"ט כ'), זה אברהם שבחר בו הקב"ה שנאמר אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם (נחמיה ט ז), הוי אומר אל תירא אברם.

[יט] [אל תירא אברם] זש"ה אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה (משלי כח יד), וכתיב חכם ירא וסר מרע (שם / משלי / יד טז), מי הוא זה אברהם, וממי היה מתירא, מן שם שהרג את בניו, את כדרלעמר מלך עילם, ושלישת בניו, שנאמר בני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד וארם (בראשית י כב), והיה מתירא לומר הרגתי בניו של צדיק, ועכשיו הוא מקללני ואני מת, מה עשה יצא לקראתו שם לרצותו, שנאמר ומלכי צדק מלך שלם (שם / בראשית / יד יח), אמר הקב"ה חייך איני מקללך אלא מברכך, שנאמר ויברכהו ויאמר ברוך אברם וגו' (בראשית יד יט), א"ל בשביל שהרגת את בניו אני מברכך, שנאמר וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך וגו' (שם שם / בראשית י"ד / כ), מהו אשר מגן צריך, מגינה עשה הקב"ה והפיל אותם לפניך, והיה אברהם אבינו נוטל עפר וזורקו עליהם ונעשים חצים וקשתות, ונוטל קש וזורק עליהם, ונעשה חרבות ורמחים, שנאמר מי העיר ממזרח צדק וגו' [יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתן] (ישעיה מא ב), זה אברהם, שנאמר אחריו, ירדפם יעבר שלום, הוי אומר אשר מגן צריך בידך וגו'. אמר הקב"ה אחר הדברים האלה אתה מתירא, אל תירא אברם, לכך נאמר אשרי אדם מפחד תמיד (משלי כח יד). ועוד היה אברהם אבינו מתירא כשהרג את המלכים היה תמה ואמר שמה בטלתי מצות הקב"ה שצוה את בני נח, שופך דם האדם (בראשית טו ו), ואני הרגתי כל אותן האוכלוסין, א"ל הקב"ה אל תירא אברם, אלא שכר הרבה אני צריך ליתן לך, שאתה עקרת את הקוצים, שנאמר והיו עמים משרפות שיד קוצים כסוחים באש יצתו (ישעיה לג יב), לכך נאמר אל תירא אברם, אמר הקב"ה לישראל, בעולם הזה אתם מתפחדים על העונות, אבל לעולם הבא שאין בו יצר הרע אתם מתפחדים על הטוב שתקנתי לכם, שנאמר (ואחר) [אחר] ישובו בני ישראל (ועבדו) [ובקשו] את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו (הושע ג ה), ומהו טובו זה בית המקדש, שנאמר ההר הטוב הזה והלבנון (דברים ג כה), ישועה מציון, שנאמר מי יתן מציון ישועת ישראל (תהלים יד ז), הברכה מציון, שנאמר כטל חרמון שיורד על הררי ציון וגו' (שם / תהלים / קלג ג), עזר מציון, שנאמר ישלח עזרך מקדש ומציון יסעדך (שם / תהלים / כ ג), אמר הקב"ה אף לעולם הבא אני אברך את ישראל מציון, שכן דוד אמר יברכך ה' מציון (שם / תהלים / קלד ג).

[כ] ויהי אברם בן תשעים שנה (בראשית יז א). ילמדנו רבינו מהו שיהא אדם מותר לרפאות בשבת, כך שנו רבותינו ספק נפשות דוחה את השבת, ואם ספק מתרפא, ספק אין מתרפא, אין דוחין, אבל בשביל המילה דוחין את השבת. אמר ר' יוסי בא וראה כמה חביבה מילה לפני הקב"ה כשאמר לאברהם שימול היה קשה עליו, אמר אם אני מל עכשיו אני חסר אבר אחד, א"ל הקב"ה עד שלא תימול [שמך אברם] וחשבון אותיותיו רמ"ג, ואבריו של אדם רמ"ח אברים, הרי אתה חסר ה' אברים, וכשתמול אתה שלם, אמר לפניו רבונו של עולם היאך, א"ל לא יקרא עוד את שמך אברם, והיה שמך אברהם (בראשית יז ה), ואתה נעשה שלם.

[כא] ויהי אברם. זש"ה כענבים במדבר מצאתי (את אבותיכם) [ישראל ככורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם] (הושע ט י), מדבר בישראל, בשעה שעמדו על הר סיני נמשלו כענבים, מה ענבים נאות מבחון, וכאורות מבפנים, כך היו ישראל בשעה שעמדו על הר סיני וענו נעשה ונשמע, הרי בפיהם, אבל לבם לא היה נכון, שכן אמר דוד ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו (תהלים עח לו), הוי כענבים במדבר, מה הענבים יש בהם מאכל ומשתה, כך ישראל יש בהן בני תורה, ויש בהן בני מעשים. ד"א מה הענבים הללו החרצנים מבפנים, כך היו ישראל, שנאמר והאספסוף אשר בקרבו וגו' (במדבר יא ד). ד"א כענבים במדבר, ולמה מדבר ולא ישוב, אלא אדם כשהוא מהלך במדבר נותנין לו לאכול משתות, נותנין לו לשותות מבקש לאכול, אבל אם נתנו לו ענבים הוא אוכלן ואינו מבקש מאומה, לפי שיש בהם אכילה ושתייה. (ד"א כענבים במדבר), [ככיורה בתאנה] משל את האבות בתאנה, מה התאנה הזו יש בהן כמה גרנות, כך אבות העולם היו בהן כמה מעשים טובים. ד"א ככורה בתאנה, מה התאנה הזו אין בה פסולת של כלום, שכל האוכלים

מקום שיש בו יין עשה רושם, ומה רושם עשה כאן, שאיבד את הכהונה, שנאמר על דברתי מלכי צדק (תהלים קי ד), ומפני מה על שהקדים ברכת אברהם לברכת הקב"ה, ואף שם ביקש מן הקב"ה שיתן הכהונה לאברהם אבינו, לפי שצפה ברוח הקודש שלא יצא ממנו זרע הגון לכהונה, ואברהם אבינו היה הגון ובעל תורה והיה ראוי לכהונה, וכן עשה הקב"ה ונתן לו הכהונה, ושם קיבל עליו ונתן לו לאלתר המעשר, שנאמר ויתן לו מעשה מכל (פסוק כ), שנאמר לאברהם והוא כהן לאל עליון, שכן בירכו אביו וישכן באהלי שם (בראשית ט כז), ולמה הלך מלכי צדק אצל אברהם כשחזר מן המלחמה, כדי שידע אברהם שאין בלב מלכי צדק על אברהם שום איבה על שהרג את עילם, שעילם היה בן שם, שנאמר (ובני) [בני] שם עילם וגו' (בראשית י כב): ותדעל מלך גוים. עיר אחת היתה בארץ ישראל ושמה גוים, שנאמר מלך גוים אחד:

סימן יט

[יט] ויברכהו ויאמר [ברוך אברם וגו' וברוך אל עליון]. לפי שהקדים ברכת אברהם לברכת הקב"ה, לפיכך ניטלה הכהונה ממנו וניתנה לאברהם, שנאמר נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם (תהלים קי ד):

סימן כב

[כב] הרימותי ידי. אותה עשה קידש אברהם שמו של הקב"ה, שלא יחשוב מלך סדום שעל ידי ממון עשה אברהם מלחמה עם ד' מלכים, ולא עשה מלחמה אלא להציל את לוט ואת רכושו, לפי שהיה בן אחיו:

סימן כג

[כג] אם מחוט ועד שרוך נעל. לפיכך ניתן לאברהם מצות חוטי ציצית: ועד שרוך נעל. ניתן לו מצות יבמה, שנאמר וחלצה נעלו (דברים כה ט):

סימן כד

[כד] בלעדי רק אשר אכלו הנערים. הם אשכול וממרא שישבו על הכלים: הם יקחו חלקם. כמה דהוא אמר כחלק היורד במלחמה וגו' (ש"א ל כד), וזה הדין היה מאברהם, דכתיב מי העיר ממזרח צדק יקראהו וגו' (ישעי' מא ב), צדקה שעשה הוא עמדה לו בכל מקום שהלך: יתן לפניו גוים (שם שם), אלו ז' עממים: ומלכים ירד (שם שם), אלו ארבעה מלכים שעשה עמהם מלחמה: יתן כעפר חרבו (שם שם). כל חרבות שמרימין עליו להכותו נעשו כעפר [כקש נדף קשתו] (שם שם), וכל קשתות שהיו מורין לו נעשו החצים כקש: ד"א יתן כעפר חרבו. עפר שהיה משליך עליהם אברהם נעשו חרבות, והקש שהיה משליך עליהם נעשו חצים: ירדפם יעבור (שם שם ג), כמו שנאמר וירדפם עד חובה (בראשית יד טו): אורח ברגליו (ישעי' שם שם). שלא נתייגע מן האורח שרדפם: מי פעל ועשה (שם שם ד). מי גרם שבאו ד' מלכים על סדום ועשה, כדי שיפלו על ידי אברהם, זה הקב"ה: קורא הדורות מראש (שם שם) קודם שיבאו היו עתידים לפול בידי אברהם: אני ה' ראשון (שם שם). שהייתי עם אברהם: ואת אחרונים אני הוא (שם שם), אלו בני אברהם שאם יהיו צדיקים איכה אברהם ומלכי צדק מסויימים בעולם, ואברהם היה מתיירא מן שם שלא יאמר לו ירדוף אחד אלף: ראו איים ויראו (שם שם ה), מה האיים מסויימים בים, כך היה למה הרגת בני, ושם היה מתירא מאברהם שלא יאמר לו תדע לך מפני מה היו בניך רשעים שלא יסרת אותם: קצות הארץ יחרדו (שם שם). שהיו יושבים בקצות הארץ ואברם היה שוכן באלוני ממרא ושם היה שוכן בשלם, ולמה יחרדו שבאו זה אצל זה, שנאמר יחרדו כצפור (מצרים) [ממצרים] (הושע יא יא): קרבו ויאתיון, איש את את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק (ישעי' שם שם), ואברם עזרו שנתן לו מעשר: ד"א ולאחיו יאמר חזק. ששם אמר לאברהם חזק, שנאמר וברוך אל עליון וגו': ויחזק חרש (שם שם ז). זה שם בן נח שהיה עושה בתיבה עם אביו: את צורף (שם שם). זה אברהם שצורף אותו הקב"ה בכבשן האש: מחליק פטיש [את הולם פעם] (שם שם). זה אברהם שהחליק פטישו והלם את המלכים בפעם אחת: אומר לדבק טוב הוא (שם שם). אמר שם לאברהם לפי שנתדבקת בשכינה, אמר לו אשריך אברהם וטוב לך: ויחזקהו במסמרים (שם שם). אלו הברכות שברכו, לא ימוט (שם שם). זה אברהם: